

1. Островий В. М. В. О. Геринович у лавах австро-угорської армії 1915-1917 рр. / В. М. Островий // Матеріали третьої Всеукраїнської науково-практичної інтернет – конференції „Україна наукова” Ч.І. (20-22 грудня 2007 р.). – К.: ТОВ „ТК Меганом”, 2007. – С. 27-30.

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Островий Володимир Михайлович

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

В.О. ГЕРИНОВИЧ, У ЛАВАХ АВСТРО-УГОРСЬКОЇ АРМІЇ

1915-1917 рр.

Ще й досі, незважаючи на тривале становлення української незалежної держави, панує негативний стереотип по відношенню до українців, які боролися за свободу України в складі австро-угорської армії, легіоні Українських Січових Стрільців, Українській Галицькій Армії та армії Української Народної Республіки. В ході першої світової війни 1914-1918 рр., землі України стали черговий раз заручниками політики великих держав, а самі українці бачили її майбутню свободу опираючись на сприятливу геополітичну кон'юнктуру того часу. Одні орієнтувались на Австро-Угорщину та Німеччину, інші на Росію.

Особливе місце у цьому питанні займає постать відомого українського вченого географа, історика – освітянина В.О. Гериновича, який з початку першої світової війни був мобілізований до австро-угорської армії. У чині молодшого офіцера пройшов всю війну, був неодноразово поранений та нагороджений бойовими відзнаками. Як представник свідомої української інтелігенції Володимир Олександрович боровся за незалежну Україну, як і Українські Січові Стрільці воював проти імперіалістичної армії царської Росії, що прагнула завоювати Галичину¹.

Як зазначав академік М.С. Грушевський: (вчитель В.О. Гериновича. – В.О.) “...Під час, коли українське життя в Росії штучно руйнувалося, спинялося, заморожувалося всіма способами, галицьке нищилося ще більш грубо, насильно і варварсько. Через кілька тижнів по тим, як взято Львів в осені 1914 року, нова російська адміністрація з гр. Бобринським на чолі стала розвивати свою програму ліквідації здобутків українського культурного

життя в Галичині. Припинено українські часописи, позакривано книгарні, просвітні, а далі взагалі, всякі українські товариства. Почалися арешти і висилки до Росії “небезпечних” і “підозрілих” українських діячів. Урядування українською мовою і научування нею припинено. Страшна й неймовірна була ся руїна, якої Україна не знала, здається, від руїнного “згону” 1670-х років...”².

Перебуваючи у війську, В.О. Геринович продовжував займатися науковою діяльністю. Одна з перших його фронткових публікацій “Західня границя української етнографічної території” з’явилась 1915 р. у “Вістнику Союзу визволення України”. До початку воєнної кампанії, як географ, Володимир Олександрович вважав, що достатньо добре обізнаний з межами західного українського кордону. Але пройшовши через нього з боями, виявив ряд неточностей у зображенні розселення українців та прийшов до висновку, що вітчизняні наукові розробки в даному питанні оперті на іноземні джерела тому позбавлені об’єктивності. У статті автор окреслює кордон з уточненнями на основі власних досліджень. В майбутньому ця тема буде висвітлена в ряді наукових публікацій вченого, зокрема в період національно-демократичної революції на Україні 1917-1920 рр.⁴

У серії статей під назвою “Сучасні Легенди”, В.О. Геринович змальовує спустошуючий характер війни, а також грабіжництво та насильство з боку російських військ на українській етнічній території⁵⁻⁶.

Від початку війни В.О. Геринович намагався дослідити становище пересічних українців у австро-угорському війську. На думку автора, найважчим було їх становище серед інших народів імперії, особливо на початковому етапі війни. Довгий час не маючи звісток з дому – Галичини, без священика, часто не розуміючи мову оточення, мобілізований у далекі краї імперії жовнір-українець потрапляв у нестерпні умови. Не розуміючи німецької, з заздрістю українські жовніри спостерігали як німці купують часописи і дізнаються про новини. Не писемні заздрили тим, хто вмів читати. Ніяка просвітницька робота, зауважує В.О. Геринович, не навчила нашого

селянина так шанувати вартості друкованого слова, як війна. Ще на її початку українці ідентифікували себе як русини, частіше поляками, побоюючись звинувачень у русофільстві. Надзвичайним попитом серед українців за свідченням В.О. Гериновича користувалась поезія С.В. Руданського та календар “Просвіти”. Швидко зростав духовний розвиток українців на тлі воєнних дій⁷.

В.О. Геринович відзначає стійкість, мужність та віру у перемогу українців у боях з ворогом⁸. Цікаву розмову із пораненим українським вісімнадцятилітнім жовніром згадує В.О. Геринович. За браком перев'язочних матеріалів рану хлопця Володимир Олександрович перев'язав вишиваним українським рушником, що був знайдений у захопленій церкві.

- Це український рушник, каже до мене.
- Так.
- То тут Україна?
- Україна.
- То мене за Україну поранено пане поручник?
- Так за Україну!⁹

В перерві між боями, багато українців висловлювали думку: “Як дозволив Бог Варшаву здобути, так чому не піти на Київ? Ми того й надіялися. Перед війною ще про се говорили, “Січі” та “Соколи” на те збирали...”¹⁰.

Показовими, щодо загарбницького характеру війни з боку царської Росії стали рядки із щоденника загиблого офіцера російської армії, які приводить В.О. Геринович: “...Гремлять гармати, горять села, ллеть ся кров... Дійсний тартар. Я в резерві. Ось ордонанс. Що приносить? Життє, чи смерть? Кличуть мене. Незабаром і я піду в танець. По що? За що піду бити ся? Думкою лину в свій рідний край... там моя хата... мої рідні... Йду вже... Боже... Боже...”¹¹”. Саме у цьому полягала трагедія слов'янських народів, що стали заручниками імперської політики.

У підбірці “Листи з поля бою” В.О. Геринович наче ставить завдання сучасному та майбутньому поколінням українців: “...Нас війна загартувала...

Ми сильніші, ніж нам колись здавало ся, в нас більш енергії, ніж ми давніше думали... І десятої її частини ми не зуживали в часі спокою, а шкода. Подумаймо: нас стільки мільонів, скільки годин праці ми даремне перетратили денно! Обчислім, скільки кроків ми через невикористання своїх сил лишили ся позаду в нашій економічній, культурній і національній розвитку. Так дальше бути не може. Се по війні змінить ся... Перестанемо також бути плакучою нацією, якою були давніше. В нас нині гарт душі й тіла. Залізна витривалість витворила ся в нас серед сеї воєнної заверюхи. Не сльози ллють ся, коли доля бє, а затискаєть ся кулак. Не хлипають груди, але душить відпором і думка шукає реван жу. Не опускаємо рук, але зачочуємо рукави. Ми придбали собі прикмети душі...¹²”

Не залишає В.О. Гериновича байдужим любов до рідної землі: “...Ми навчили ся любити рідний край. Перед війною ми не оцінювали, легковажили його. Він був для нас буденним хлібом. Здавало ся нам нераз, що се щось зверхнє, видумане, показало ся, що ні. Ми бачимо нині, чим є для нас рідний край. Се не пуста фраза, ні! Фраза не перейде до крові й костей, не зелектризує цілого тіла, не викличе сліз і ридання. Скількиж то разів довелось нам сього зазнати. Скількиж то разів плакали старі очі, ридали груди на згадку про Тебе рідний краю, колихали ся груди на згадку про тебе, чути були живі биття наших серць, коли прийшла весела вістка від Тебе, а стогнали ми, ридали, коли Тебе постигла тверда доля війни. Ми любимо Тебе, рідний краю!..¹³”

Наприкінці листів В.О. Геринович заключає: “...Лише смілі пут не знають, лише смілих воля жде! ...Наша думка вийде з курателі села, повіта й краю. Вибємо вікно, переломимо пліт, збуримо кордон. Те, що інші давно вже зробили. Нас ніхто вже не замкне, не приняже, очей не потрапить зав’язати, не заложить нашого слуху. З одної глини ми всі виліплені. Природа нам мамою, а не мачухою. При інших наше місце, а не під ними¹⁴”.

Література:

1. Ленин В.И. Крах II Интернационала // Полное собрание сочинений. Издание пятое. Изд-во: Политической литературы. – Москва, 1980. – С. 223;
2. Литвин М.Р., Науменко К.Є. Українські січові Стрільці: До 500-річчя козацької слави. – К.: Вид-во т-ва “Знання” України. – 1992. – С. 4;
3. Геринович В.О. Західня границя української етнографічної території // Вістник Союзу визволення України. – Відень, 1915. – Ч.47-48. – 14 падолиста. – С. 5-6;
4. Островий В.М., Телячий Ю.В. Наукова та громадсько-політична діяльність В.О. Гериновича в роки Української революції (1917-1920 рр.) // Освіта, наука і культура на Поділлі. Збірник наукових праць. – Кам'янець-Подільський: Оіум, 2006. – Т.8: Матеріали четвертого круглого столу “Культура, освіта і просвітницький рух на Поділлі”. – С. 235-237;
5. Геринович В.О. Сучасні Легенди // Вістник Союзу визволення України – Відень, 1916. – Ч.98. – 14 мая. – С. 321-322;
6. Геринович В.О. Сучасні Легенди // Вістник Союзу визволення України – Відень, 1916. – Ч.99. – 21 мая. – С. 337-338;
7. Геринович В.О. Жовнір-українець в австрійсько-угорській армії // Вістник Союзу визволення України – Відень, 1916. – Ч.100. – 28 мая. – С. 353-354;
8. Геринович В.О. Сучасні Легенди // Вістник Союзу визволення України – Відень, 1916. – Ч.102. – 11 червня. – С. 387-388;
9. Геринович В.О. Сучасні Легенди // Вістник Союзу визволення України – Відень, 1916. – Ч.103. – 18 червня. – С. 423;
10. Там само. – С. 405;
11. Геринович В.О. Сучасні Легенди // Вістник Союзу визволення України – Відень, 1916. – Ч.103. – 18 червня. – С. 423-424;
12. Геринович В.О. Листи з поля бою // Вістник Союзу визволення України – Відень, 1917. – Ч.136. – 4 лютого. – С. 91;

13. Там само. – С. 92;

14. Там само. – С. 93.